

OTO ŠILINGER

Među papirima zaostalim posle smrti moje majke Grete Šilinger (koje sam, okolnim putem, početkom devedesetih godina, dobio iz Zagreba), našao sam indigo-kopiju jednog, pisaćom mašinom pisanog pisma. Nije mi poznato ko je Jakir Eventov, a nije mi jasno ni zbog čega mu je, moj očuh, Oto Šilinger, to pismo napisao.

Učinilo mi se zanimljivo pa ga, zbog toga, prepisujem:

Arh. Aleksandar Ajzinberg
Univerzitetski profesor
Beograd, 1. oktobar 2004.

OTO ŠILINGER
ZAGREB
BUKOVAČKA CESTA 55

Zagreb, 3. oktobra 1984.

Gospodin
Jakir Eventov,
Masada 3
HAIFA
Izrael

Vrlo poštovani gospodine,

Prošlo je već 6 tjedana kako su nam Marbergerovi iz Švicarske javili da ste ih telefonski zamolili da nam prenesu Vašu želju da Vam napišem kronologiju porodice Schillinger.

Moj sklerotični mozak mi nažalost ne omogućava da udovoljim Vašoj želji jer su mi ne samo neki podaci već i sama imena, koja sam nekada znao (a nikad o tome nisam pravio bilješke) utonula u zaborav.

Ne apsolutno pouzdano, ali vjerujem dosta tačno, dajem Vam slijedeće podatke, koji će ispasti nesistematski i možda previše epski:

Porodica Schillinger živjela je sigurno prije polovice 19. vijeka u Osijeku. Moj pokojni djed Ignac Schillinger rođen je u Osijeku, a sjećam se da su i njegov otac sa ženom (moji praroditelji) pokopani na osiječkom židovskom groblju. Mislim da je pradjedovo ime bilo JAKOB. To zaključujem i iz toga da je moj otac nosio židovsko ime Jakob a jedan njegov bratić zvao se i građanskim imenom Jakob Schillinger vjerovatno oba po već pokojnom djedu.

Moj djeda Ignac imao je nekoliko braće i čini mi se dvije sestre. Od braće mojega djeda, koji su svi umrli s oko 40 godina, poznavao samo najmlađeg, koji je umro oko 1912 godine u Osijeku. Njegova se je udovica s kasno rođenim malim sinom (rođenim oko 1909 god.) pred Prvi svjetski rat preselila u Sjedinjene države. Sin se je (mislim) zvao Adolf. O njihovoj daljoj sudbini ne znam ništa.

Sestre mojega pok. djeda Ignaca na koje se sjećam bile su Sofija udata Feldstein, a druge se imena ne sjećam.

Sofija Feldstein živjela je od mladosti u Beču i imala u Werdertohrgasse dosta poznati krojački salon. Rano se je rastala od muža (Galiciskog Židova) i imala dvoje djece. Kćerka bila je glazbenik (violina) udata za

svog učitelja glazbe nejevreja. Ne znam kako je završila. Sin Richard bio je dosta poznati njemački glumac Richard Felden. Ljevičarski emigranti iz Berlina pričali su mi da se je kretao u njihovom krugu i da je odmah po dolasku nacista na vlast završio u koncentracionom logoru.

Druga sestra mojega djeda živjela je u nekom malom selu u slavonskoj Podravini (oko Valpova i Miholjca). Imala je jedinicu kćerku koja se je za vrijeme prvog svjetskog rata udala za ruskog ratnog zarobljenika - Židova. Ne znam da li je u tom braku bilo djece. Doživili su, ali ne i preživjeli, Drugi svjetski rat.

Jedan od braće mojega djeda Ignaca (ime mu ne pamtim) imao je dva sina. Već pomenuti Jakob Schillinger bio je trgovac tekstilom u Osijeku. Prva žena umrla mu je dok je služio vojsku u Prvom svjetskom ratu. Druga žena Lotta Schillinger rođena je Altarac iz Sarajeva. Majka joj je bila rođena Kohn iz Slav. Požege – iz porodice Kohn-Jelinek. Lotta Schillinger otvorila je u Osijeku salon šešira u kojem se je nakon nekoliko godina zaposlio i muž Jakob nakon što je likvidirao svoju trgovinu tekstilom. Negdje tridesetih godina prešli su Jakob i Lotta u Beograd gdje je ona na uglu Knez Mihajlove ulice imala salon šešira u kojem je i on bio zaposlen. U ratu su oboje zaglavili.

Znatno mlađi brat Jakoba Šilingera (rođen u Osijeku oko 1900 godine) Milan Schillinger živio je u Osijeku kao službenik fabrike "Schicht" bio je oženjen osiječkom židovkom, imao mislim dvoje djece. Bio je jedan od najrevnijih članova pjevačkog društva "Lipa" i kao takav duže vremena zaštićen u NDH, ali zatim s cijelom porodicom likvidiran.

O osiječkoj grani Schillingera sjećam se samo toliko, jer je i moj otac čuvao više tradiciju porodice svoje majke (Flesch) u kojoj je kao siročić odrastao i bio jako pažen i voljen. U Slavoniji je bilo još drugih porodica Schillinger o kojima neznam ništa, osim činjenice da je jedan požeški Schillinger poslije oslobođenja živio kao apotekar u Osijeku.

Nešto više mogu reći o mojem ocu Teodoru.

Teodor (Jakob) Schillinger rođen je 12. jula 1877. godine kao sin Ignaca i Tereze rođene Flesch. Tereza Flesch rođena je u Osijeku od oca malog trgovca porijeklom iz Bačke koji je imao sitničarsku radnju u tadanjoj Dugoj (sadašnjoj Štrossmajerovoj) ulici 105 na domak reftalačke mitnice. Moja baka Tereza imala je jednog brata Dr. Adolfa Flescha, gradskog fizika Osijeka i četiri sestre i to: Adela udata Juhn u Podgoraču imala je 9 sinova i 1 kćerku među njima poznati kipar Hinko i istaknuti komunist Miroslav (Fritz) suprug Ine Juhn-Broda.

Laura udata Winter u Našicama. Muž bio je 40 godina rabin odlikovan visokim A.U. ordenom, koji je umro 1916 (možda 1917). Djece nije imala.

Charlotta (Lotti) udata Muller u Našicama. Imala je jedinicu Olgu udatu Reich, koja je živila u Osijeku i umrla oko 1972 god.

Sidonija udata Leitner umrla je u Zagrebu 1928 godine u Domu Lavoslav Schwartz. Imala je jedinicu Zoru udatu Revesz koja se je otrovala prilikom ulaska Njemaca u Zagreb.

Dr. Flesch umro je mlad od tuberkuloze koju je stekao kao vrlo siromašni student u Beču. Djece nije imao.

Toliko o precima, a sada opširnije o mojem ocu Teodoru.

Teodor bio je drugo dijete Ignaca i Tereze Schillinger. Prvo dijete djevojčica umrla je od šarlaha s 6/7 godina. Tereza Schillinger umrla je sasvim kratko (ili neposredno) iza poroda, tako da je se moj otac nije sjećao. Od rođenja živio je i odrastao u kući svog djeda Flescha uz njegu bake i tetke Laure (koja se je kasno udala). Po pričanju mojega oca porodica Flesch bila je siromašna, a tata Ignjac Schillinger oženio se je ponovno i o sinu nije vodio brigu. On je mlad umro, tako da ga se je moj otac jedva i sjećao.

Moj otac školovao se je u Osijeku na realnoj gimnaziji. U ratu nestao je Izvještaj te realne gimnazije iz kojega je proizlazilo da je Teodor Schillinger završio četvrti razred kao odlikaš. U to vrijeme obolio je moj otac na plućima. Kako je njegov ujak dr Albert Flesch bio teški TBC bolesnik, preplašena porodica izvadila ga je iz petog razreda i poslala tetki Sidoniji Leitner na Rijeku, gdje je njen muž željezničar upravo službovao. Nakon godinu dana ili više otac je ozdravio, ali je uslijed jako pogoršanih materijalnih prilika porodice Flesch nije mogao nastaviti školovanje. Kao praktikant namjestio se je u zagrebačkoj drvarskoj firmi Karl Schlesinger. Nakon službovanja kod nekih drugih zagrebačkih drvarskih firmi (Asrdubale Berger, Filipa Deutscha sinovi) zaposlio se je kod poduzeća "UNA" u Bosanskoj Dubici u svojoj 24. ili 25 godini.

U Dubici oženio se je 1903. godine s mojom pok. majkom Dragicom rođ. Seidner. (Majčin otac je bio Maks Seidner rodnom iz Sombora a majka Marija (Mizzi) rođ. Mautner iz Pakraca).

Iz tog braka potekli su dva sina: Dragan rođen 29. juna 1904 godine u Bos. Dubici i ja (Otto, sada Oto) rođen 24. oktobra 1905. god. u Budimpešti.

Moj otac službovao je u to vrijeme u centrali koncerna "Slavonija" kojem je pripadalo i poduzeće "Una" kao šef ureda. 1906 god. moj otac je premješten za upravitelja pogona (pilana, luštionica i tvornica pokućstva) u Slavonskom Brodu. Godine 1910. moj otac napušta službu kod "Slavonije" pa se etablira kao "Poduzeće za trgovinu drva i izradu šuma" u Zemunu. Svoju firmu imao je pod nepromijenjenim nazivom do svoje smrti u Zagrebu 30.03.1937. god.

Prvih dana svjetskog rata 1914. god. izbjegli smo iz Zemuna, te nakon višemjesečnog boravka u Osijeku prešli u Našice. Otac je izbjegao mobilizaciju, te se je cijelo vrijeme rata bavio eksploatacijom šuma i trgovinom drva. Povodom prevrata krajem oktobra 1918. god. pobjegli smo iz Našica i nastanili se u Osijeku.

U 1923. god. moj otac je kupio kuću (odn. palaču) u Zagrebu na Štrosmajerovom trgy 2, te se je 1924. god. preselio u Zagreb, gdje je proživio ostatak svoga života do 1937. god.

30.09.1931. god. umrla mi je majka Dragica, a u proljeće 1934. god. moj otac se je oženio udovicom Lilly Ruegeberg iz Beča, rođenom 1894. god. u Bukureštu iz porodice Kohn-Koltai poreklom iz Mađarske.

Moj brat i ja radili smo u poduzeću mojega oca još kao srednjoškolci i dalje za vrijeme studija. Nakon manje krize odn. nesporazuma u 1933. god. koja se je prebrodila i odnosi bili normalni, u proljeće 1935. god. bez ikakvih uvoda naš otac je obojici nas uručio pismene otkaze službe u svom poduzeću. U isto to vrijeme sačinio je i svoju oporuku, kojom kao opručnog nasljednika imenuje Židovsku bogoštovnu općinu Zagreb uz obilan legat ženi a samo nužni deo sinovima.*¹ Namjena opručne imovine ostavljene Židovskoj općini bila je osnivanje "Fonda sirotišta Teodor Schillingera" (poblžiže o tome vidi u "Spomenici povodom pedesetogodišnjice Doma staraca S.J.O.J. str. 10.). Od 1935. god, sinovi Teodora Schillingera Dragan i Oto imali su svoje poduzeće za trgovinu drvima i eksploataciju šuma koja je radila do rata 1941. i likvidirana je pod režimom NDH.

Dragan Šilinger oženio se je 1932. god. Editom Kudalka (njena majka je Paula Rendi rođ. Korvin-Kon) iz Zagreba, od koje se je razveo 1948. god. i 1949. god. oženio Ružom udovom Kon, rođenom Herzog iz Vinkovaca, koja imade iz prvog braka sina Paju (rođenog 1941. god.) koji živi u Izraelu.

¹ Iz nekih razgovora sa poč. Otom, shvatio sam da su oba brata isključeni zbog toga što su bili komunisti – a sa time se njihov otac nikako nije slagao. Znam da je u vreme dok je studirao, Oto čak putovao u inostranstvo (mislim u Beč) da bi iz Zagreba nosio neku ilegalnu poštu Gorkiću, tadašnjem sekretaru Partije. Kao bogataško dete nije pobuđivao nikakvu sumnju vlasti pa je kao kurir bio najpogodniji. Pomenuo mi je da je Gorkić nekakvom nadmenošću, na njega ostavio loš utisak (A. Ajzinberg).

Ja sam se oženio 1929. god. s Gretom Hirsch iz Zagreba kćerkom veterinarskog inspektora Zemaljske vlade Hrvatske, koja je odvedena u augustu 1942. god. iz Doboja gdje je živila kod svog brata primarijusa Dr. Slavka Hirscha zajedno s njim, njegovom ženom, kćerkom i 8-mjesečnom unukom u nepoznatom pravcu. Slavo Hirsch ubijen je na dan dolaska u logor Jasenovac, dok su ostali članovi porodice sigurno isto smjesta ubijeni, jer im se ne može otkriti trag. Po povratku iz ratnog zarobljeništva oženio sam se drugi put s Hellom rođenom Valentić prije toga dva puta udatoj za židove (Joško Fried i Milan Hoffmann), koja je od raka na plućima umrla 1955.g. Treći puta oženio sam se 1957. god. za Gretu udovu Ajzinberg rođenom Sason a po baki rođenoj Herzl iz Zemuna u bliskim rodbinskim odnosima s Teodorom Herzlom.

Dragan Schillinger pao je u ratno zarobljeništvo prvih dana rata u Tetovu (Makedonija), a ja nakon bijega u Novom Pazaru ponovo sam zarobljen u Vrnjačkoj Banji. U oficirskim zarobljeničkim logorima našli smo se nas dvoje (nakon Laebecka odnosno Offenburga) u logoru Nuernberg u martu 1942. god. i zajedno proveli u OFLAGima Osnabrueck, Strassburg, Barkenbruegge i Rederitz. Nakon bjegstva iz logora Rederitz vratili smo se obojica u Beograd 22. marta 1945. god.

U novoj Jugoslaviji odmah smo raspoređeni na rad u resor šumarstva i drvne industrije. Nakon raznih dužnosti u Hrvatskoj Dragan je 1. januara 1948. god. prešao u poduzeće "Jugodrvo" u Beogradu u vanjskotrgovačku djelatnost, gdje je radio do penzije 1969. god. i umro od infarkta 15. aprila 1970. god.

Ja sam u resoru šumarstva i drvne industrije službovao na raznim dužnostima (tako od 1948 do 1951 kao načelnik ministarstva za poslove planiranja, od 1951 do 1958. god. kao komercijalni i glavni direktor Tvornice pokućstva). U 1958. god. prelazim kao tehnički savjetnik u Institut za drvo i industrijska istraživanja, a zatim od 1965. do penzionisanja radim na uvozu strojeva za drvnu industriju kod poduzeća "Exportdrvo".

Zaključno nekoliko riječi o odnosu prema židovstvu u porodici Teodora Schillingera:

U kući održavali su se samo neki židoski običaju kao paljenje svijeća na erev šabat i velike praznike, ali više po želji supruge Dragice.

Od 28. oktobra 1918. godine t.j. burnih dana prevrata i antisemitski pogroma u provinciji pa sve do pred svoju smrt 1934. godine u kući Teodora Silingera živjela je njegova tetka (po majci) Laura udova Winter rođ. Flesch, udovica rabina, koja mu je zapravo bila pomajka, jer je o njemu kao siročiću vodila brigu u kući njegova djeda odn. svojih roditelja. Laura Winter trudila se je da u kuću Schillinger uvede više

židovskog duha i poštivanje osnovnih židovskih običaja što joj je donekle i uspijevalo za života Dragice Šilinger, ali je druga žena Lilly najodlučnije spriječavala sve što bi sjećalo na židovstvo, tako da je Laura Winter u svojoj osamdesetoj godini morala napustiti dom u kome je provela 16 godina i otići kao podstanar u jednu židovsku porodicu, gdje je nakon kratkog boravka na svoj osamdeseti rođendan umrla. Pokopana je u grob porodice Teodor Šilinger u arkadama na Mirogoju.

Teodor Schillinger bio je bogobojažljiv, išao je na praznike u hram i nije se ni inače isključivao iz židovskog društva i života, ali je bio gorljivi anticionista. Meni je zajedno s starijim bratom Draganom branio svaki kontakt s cionizmom i židovskom nacionalnom omladinom uz cijenu da me učine osobenjakom i odbiju od porodice.

Teodor Schillinger je do smrti ostao nepokolebljivi asimilant, mada je u židovski javni život ušao kao član vijeća Židovske bogovštine općine u Zagrebu ali u redovima opozicije cionističkoj većini.

Svoju povezanost s Židovstvom ipak je opetovano dokazao kao dobrotvor židovskih institucija (na pr. Židovskog staračkog doma u Osijeku) i konačno svojom oporukom.

Bojim se, poštovani havr Eventov, da sam u mnogočem bio preopširan, a da Vam pri tome nisam pružio baš one podatke koji su Vam potrebni. Molim Vas da to pripišete mojoj podmakloj dobi i da se ne ustručavate da mi se obratite event. konkretnim pitanjima o onom što sam mimoišao, pa ću se truditi da Vam na njih dadem i određenije odgovore.

Primate tom prilikom moje najbolje želje prilikom naših velikih praznika. Lešana Tova tikatevu!

Pozdravljam Vas s velikim poštovanjem.

Oto Šilinger

Moj rezime

Budući već u poodmaklim godinama, Oto Šilinger je, zajedno sa mojom majkom, prešao u zagrebački Dom umirovljenika Dr. Lavoslav Švarc o kome se, koliko mi je poznato, kao član kuratorija, nekoliko decenija starao. Tamo je, sarađujući sa upravnicom gospođom Nadom Rajner, radio u kancelariji Doma gotovo do svoje smrti, 1989. godine.

Pokopan je na groblju na Mirogoju.

Moja majka, Greta Šilinger je preminula novembra 1991. godine, u vreme kada je jugoslovenski rat počeo besneti zemljom. Pošto su tada telefonske veze Beograd – Zagreb već bile prekinute, vest o njenoj smrti javili su iz Doma nekome u Bosnu, pa mi je, jedan meni nepoznat čovek, to telefonom iz Tuzle preneo. Naravno, na sahranu nisam mogao otići. Nekoliko godina kasnije, dobio sam, zahvaljujući Sonji Samokovlija, jedan kofer sa fotografijama i pisanim dokumentima koje je upraviteljica Doma sačuvala za mene. Među tim dokumentima se nalazilo pismo koje sam, trudeći se da sačuvam čak i slovne greške, prepisao. Možda ono može biti zanimljivo za osiječku i zagrebačku židovsku opšinu...

Uz ovaj tekst dajem, kao “Attached file” i kopiju jednog teksta, napisanog “In memoriam” u časopisu DRVNA INDUSTRIJA (vol 41, br. 11-12 Zagreb, studeni-prosinac 1990). On može upotpuniti predstavu o samom Otu Šilingeru, zapravo o njegovom stručnom radu. Nisam siguran da su sačuvani podaci o njegovim aktivnostima u zagrebačkoj židovskoj opštini i svemu što je, za života, uradio za Dom umirovljenika. Bude li nekome to trebalo, o tome vam najviše može pomoći gospođa Nada Rajner bivša upravnica Doma.

I najzad, u knjizi “DO VIĐENJA U OKTOBRU” (Prosveta, Beograd, 1947.). Oto Bihalji-Merin na više mesta pominje Ota i njegovog brata Dragana u vreme kada su bili u nemačkom zarobljeništvu. Ota su u zarobljeništvu zvali Šilja.

Aleksandar Ajzinberg